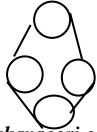

**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: KEI NA VEIVAVAKOSO LOTU VAKARISITO**

Sept 02 Penitiko 18 [Pentecost 14]: Nodai naki meda veikilai dina sara [bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakataka se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegucegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni vukea na noda veikilai vinaka.

Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataka ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

A. Sere i Solomoni [se Solomone] 2:8-13: *I. Ena vosa vakavavalagi sa vakadewataki me “Song of Songs” [Na Sere Cecere Taudua” se “Na Sere Talei Duadua”] mai na vakasama ni “Tui Cecere Taudua e Vuravura” [highest king] eda kaya “Tui ni Tui” [King of Kings] se “Turaga Cecere Taudua” na “Turaga ni Turaga” [Lord of Lords], sa dusia ga na kena talei, cecere ka vinaka na sere oqo. E nai VT vakaIperiu e volai kina na ‘Sere i Solomoni’ baleta ga ni ra vakatoka na Iperiu ni sere nei Solomoni na sere oqo. Nai VT VakaViti sa vakayagataka na kena vakaIperiu “Sere i Solomoni”. Eso na Dau ni VT era kaya ni vola ko Solomoni na cauravou ni sa qai tekivu ga na nona veiliutaki vakatui; so tale e ra kaya, ni volai ni bera na nona buli me tui. Eso na dauni Vola Tabu era taroga ni vakabibitaka nai vola na nona dodomo edua ga na turaga vua e dua ga na gone yalewa, ena sega beka ni ko Solomoni ka ni sivia e 1000 na watina. A cava me kauwai kina me vola nai vola ni dodomo oqo? Nai talanoa ni veidomoni ka yaco ena taudaku ni vanua se were [countryside] kei na loma ni vale ni tui [palace]. Sa bibi me kilai ni yaco tikoga na veidomoni, na vosa ni gagano ka sega sara ni tini ena veiyacovi [sexual intercourse], ia qai yaco ga ni oti na vakamau...sa lesoni vinaka ena gauna oqo. Se vakaevei? Ke a vola ko Solomoni, e rairai volai ena 965 BC/BCE. Oqo nai karua ni vola enai VT [matai ko Ruci] e sega ni kune kina na vosa Kalou se yaca ni Kalou [Yahweh/Elohim]. Sai vola ni dodomo ka me qarauni na kena vakadewataki me vaka e dua nai talanoa buli ka koto e dua na kenai balebale [allegory] me vakataka nai vola makawa vakadewa vakaviti nei Jone Baniani [John Bunyan] ‘Vulagi Lako’ [Pilgrim’s Progress]. E dua nai vola sa vakadeitaka na dina ni veika e volai kina ka sa vaka e dua na vosa vakaibalebale [analogy] sa*

vakayagataka ko Jisu ni dusia na Matanitu ni Kalou, sa vakatauvatana kei na dua ga nai yaloyalo era kila vinaka ko ira na vakarorogo. Na Sere i Solomoni sa vaka kina, e dua ga nai talanoa ni dodomo se veidomoni sa rawa mera kila vinaka na wilika. II. A cava ga e rui talei kina nai vola oqo? Baleta ga ni vola ni dodomo se veidomoni. Eso era sega ni duavata me okati mei VT, ia ena gauna oqo era taleitaka vakalevu nai tabagone baleta ni koto kina na voso ni gagano kei na dodomo. Ena lotu eda vakayagataka e so na tikina me sere me vaka oqo: 1: 2: 4: “his banner over me is love.” [Na nona drotini na Loloma]. Ko ira na rapai era okata me dua nai vola tabu [holy of holies] ka vakamareqeti, era dau luvata nodrai vava ni ra wilika nai vola oqo, na vuna ga ni dua na veiwekani titobu se dua na veidomoni titobu e koto ena kedrau maliwa na Kalou kei na tamata. Ena veitaba gauna e muri me yacova oqo, e so na veiyatu vosa e dau vakayagataka vakalevu me tukuni kina na dodomo: Na vosa ni dodomo ni gone yalewa, ‘Koi au na viavia ni buca ni Saroni kei na rosi ni veibuca’ ...I am merely a rose from the land of Sharon, a lily from the valley [2:1, CEV], se ‘A kena qilaiso sa qilaiso waqa, ia na yameyame ni buka sa kurukuru. Sa sega ni bokoca rawa na loloma [dodomo] na wai [wasawasa] e vuqa, era sega talega ni luvuca rawa na waluvu [veiuaiwai e waluvu]; kevaka ena binia kece na tamata na yau kecega e nona vale mei sosomi ni loloma [dodomo] sa na beci sara ga’ [The passion of love burst into flame is more powerful than death, stronger than the grave. Love cannot be drown by oceans or floods; it cannot be bought’ 8:6-7 CEV] sa dusia ga na titobu ni loloma [dodomo]...eda na qai raica e ra!

I. 2:8-13 [wilika kece 2: 1-17]: Meda raica sara yani na kena bibi nai vola oqo: Nai vola e lewena nai talanoa, serekali, drama ni nodrau veitalanoa ko Solomoni kei na dua na gone yalewa ka nona daulomani se nona daudomoni [lover], na gone yalewa ni Sulama se Sulumaiti [6:13, me da vakadeitaka ni yaca e kenai balebale ga na ‘shalom’ me vaka na yaca i Solomoni kenai balebale na ‘vakacegu’, Na ‘Sulumaiti’ ena vosa vakaIperiu e dau vakayagataki vei ira na marama [feminine], eke baleta ni wati Solomoni, sa na vakatokai ga me Sulumaiti], o koya e dina tu ga vua na tui veitalia ga nai vakarau e so ni tui. Me vakaoqo noda wilika: e vosa na Tui ka sauma na gone yalewa, se vosa na gone yalewa ka sauma na tui; e rau dui dusia ga na nodrau veimositi baleta ga na veidomoni titobu ena kedrau maliwa. Wilika vinaka na vakasama oqo: Raica vakavinaka na duidui kei na bibi ni vakasama e rua oqo ka me kua sara ni tauri cala: Ena veiyabaki drau sa oti me yacova oqo sa vakasainaiti na noda vakasama ena vakasama vaKirisi, ko ya ni wase rua na tamata: na yago, e ca kei na yalo, e vinaka; sai naki cecere ga me sereki na yalo mai na yago ca me yacova kina na tawamudu na yalo [immortality of the soul]. Ena vakasama vakaIperiu [sa noda i vakavuvuli vaKarisito talega] sa matata ni duavata na yago kei na yalo me vaka eda kila ena gauna ni veibuli,

nai lesu ni vosa ni veibuli: *'a sa raica na Kalou ni sa vinaka'* sa vakadeitaka na Kalou ni sa vinaka na nona bulia na tamata, na tagane se yalewa kei na gagagaca ni veidomoni ka da daubeitaki Setani kina ni vakavuna na gagadre ni veidomoni kei na veiyacovi [sexual relationships/intercourse]. Sa sega ni dina oqo, meda kila ni ka savasava na bula ni tagane kei na yalewa ka vakalougatataka na Kalou me vu kina na kawa tamata kei na tiko vakaveiwekani ni tagane kei na yalewa. Sa sega ni savasava se dodonu ke vakayagataki cala, ena vuku ni veitalia kei na lomaca ni tamata nai solisoli talei oqo ni Kalou. II. Sa vakabibitaki enai vola oqo: 1. Na veidomoni kei na tikovata vakaveiwatini sai solisoli ni Kalou [sexual intercourse/relationships]. Sa kauwaitaka talega na Kalou na yago ka ni a bulia ka kaya ni sa 'vinaka sara.' *Sa sega kina ni ca na kena veitalanoataki na yago ni tamata ena kena vukei me bulabula, galala mai na mate ca kei na kena vakatorocaketaki, sega ena kena buturaki sobu se vakacacani, vosacataki, vakasabusabutaki, volitaki ka veiwalitaki;* 2. Na veidomoni sa dewa yani ki na veilomani dina ka tara na uto se yalo, vakasama kei na yagodrau na veivinakati [true and genuine love]; 3. Na veimusumusuki se veiyalayalati, sa rau vauci ga kina na lewe rua [commitment]. Me qarauni ni dua ga na ka lailai [2:13] e rawa me vakadradralukataka na bulavata vakaveiwatini. Sa tu talega nai tavi vakavuvale ena kena maroroi na bula ni gone yalewa, na ganena mei tatarovi ki na leqa ka sega ni katuba ki na ca [8:8-10]; 4. Na totoka ni bula sa seretaki, nai rairai kei nai valavala sa vaqoroqoro, vakacaucautaki ka vakavinavinakataki [expressing beauty]; 5. Me wanonovi ni leqa ni bula vata ena dua na gauna balavu sa rawa me yaco kina na galili, se tu taudua kei na vakacauoca. Sa na batabata mai na dodomo kei na loloma ka sa vaka e dua na bai sei lati ni veiwekani. III. A cava nai balebale ni vola oqo? VakaJiu: Sa matata vinaka na veiwekani e no koto ena bula ni Kalou kei Isireli na mata tamata digitaki. Nai Vola Tabu sa vakayagataka nai yaloyalo totoka ka titobu oqo: Na Kalou na watina ko Isireli [veiwekani vakaveivolekati se duabau ga]. Mai Sainai, na soli ni Lawa, sa matata vinaka kina na veiwekani; ko ira na parofita era vakayagataka na vosa oqo ni veiwatini. Nai vola nei Osea sa kenai vakaraitaki cecere sara [wilika vinaka na nona dina tiko na parofita [nai yaloyalo ni Kalou] kei na nona 'saqamua' talaidredre ko Komera [yaloyalo kei Isireli na watina...nai vakaraitaki ni talaidredre se 'saqamua' nei Isireli]. Na veidomoni, veivinakati ni dua na tagane kei na yalewa, eke ko Solomoni kei na marama ni Sulamaiti [6:12-13], sa ceuraki kina na titobu ni veidomoni kei na veikabiti ni tagane kei na yalewa vakawati. Ena vakasama vaKarisito: Me tomani mai na vakasama vakaJiu: Na vakasama ni vakawati ni Kalou kei na mata tamata sa dewa yani ki nai VTV, ka sa dua na vakasama cecere vaKarisito. Nai yaloyalo ni Nona lomani keda na Kalou ena vukui Jisu,

me vaka ni koi keda nai vavakoso lotu, na Isireli Vou, eda sa wati Karisito se watina na Kalou [Vakatakila 19:6-8; 21:2]. IV. Na 2:8-13, e tukuna na nona vosa ni dodomo na marama ka vakayatuyatutaka na totoka ni nodrau sota enai matai ni siga kei na cauravou ko Solomoni. Sa seavu yani na batabata ni vulai batabata, ka sa seraka mai na veisenikau na kedra dui roka, ka sa vakayavalati ira na manumanu; sa vaka ko ya na nona sa yavalati na nona daulomani me vaqarai koya! V. Sa vakadeitaka tu na Kalou na nona lomana na watina, na tamata sa digitaki ira ko koya me bulia kina e dua na veiwekani titobu ka me dua ga na yago me vaka sa mai tomana ka dusia ko Jisu ka vakamatatataka ko Paula, na ‘Yago i Karisito’ nai soqosoqo sa soro oti vei Jisu. Oqo nai yaloyalo ni dua ga na ‘yago’ ko Jisu na ‘Uluda’ oi keda na veitiki ni yago. Sa na vakaibalebale kina na vosa nei Paula [Kalatia 2:20]: ‘...ia sa sega ga ni koi au dina sa bula tiko, na Karisito ga sa bula e lomaqu.’ Sa ka bibi meda nanuma tiko, ni sa vaka ko ya na Nona vakayavalati ka vaqarai keda tikoga na Kalou Dauloloma oqo na “Watida” ka sai keda na nona Daudomoni se Daulomani. VI. *Na dodomo kei na daulomani sa vauci rau e dua na tagane kei na yalewa; sa kerei me vakuri na vakasama oqo kei na veika sa yaco tiko ena gauna oqo, ko ya, na veidomoni, veilomani kei na vakawati ni yalewa kei na yalewa, tagane kei na tagane...me toso tiko ga na kena veitalanoataki ka ni tiko e na nodai vavakoso ko ira eso e vakaqo nodra bula?*

B. Ai Vakamacala ni Same: Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula, ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, ena nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka dauvukei ira talega. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata, meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta! II. *Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatuki [Penteteuch-pente-5, teuch- vakaro se lawa]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veiulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai vakatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same oqo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimatani tu sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakarua [Deuteronomy –deut -2, nomy-law] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni*

veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same ogo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame ogo. 6. Na Same 45, raica na kenai vakamacala e cake. Sa sala ga ki na bula taucoko na vakabauta na Kalou.

I. Same 45: Sa rawa ni wasei vaka 7 na veitiki ni Same ogo: A. Sa sereka na Daunisame na totoka ni Tui [1]; B. Na nona matavinaka se rairai totoka ni Tui [2]. C. Na toso ni nona veiqaravi na Tui [3-5]; D. Nona i ukuuku se lagilagi na Tui [4-9]; E. Na totoka ni Ranadi sa musuki me watina na Tui [10-11]; F. Na tadu mai ni Ranadi kei na nonai ukuuku me mai vakamau [12-15]; G. Nona vakanuinui na Daunisame ena nona bula kei na veiqaravi ni Tui [16-17]. II. Sa macala vakasigalevu ni serekali sa baleti Solomoni na tui ena gauna ni e vakarau vakamau kina. Ni da vakasamataka vakatitobu sa macala ni Same ni Mesaia ka sa parofisaitaki kina na Mesaia [Karisito] kei na watina, na mata tamata digitaki; ogo na noda vakadewataka na Lotu Vakarisito. III. Ena vakabauta VaKarisito, na Lotu, ka me seretaka tiko na lagilagi nei watina, na Karisito ena veitaba tamata kecega ka sega ni mudu. Ena yatu vakasama ogo ni da vakaibalebaletaka ena gauna ogo eda sa na kaya kina: Na veiwekani ni Mesaia kei na Lotu; 2. Na vosa ni veivakalagilagi kei na veivakalougatataki Vua na Mesaia [2]; Sa vakayacori na veivakalougatataki ogo ena bula nei Jisu [6-8], raica na Iperiu 1:8-9 kei na Vakatakila 19:7, 8; 21:9; 22:17 na Lotu na wati Karisito. Na tikina 7, Ko ni vinakata se lomana na dodonu ka cata na ca [You love justice and hate evil], sa vakaraitaka na dodonu ni Kalou ena bula ni tamata, o koya me donu tu nona bula Vua; 3. Na veika boi vinaka, na mura, yasi, kasia kei na koula mai Ofa [Aferika se Arapea?] sa veiganiti kei na Tui ena Nona vakamau; 4. Tikina 13-17 sa vakaraitaki kina na wati Karisito sa vakalougatataki talega ena nona sa vauci vata kei Karisito [Vakatakila 19:6-8; 21:2].

C. Jemesa 1:17-27: *A vakamatei ko Jemesa na luvei Sepete, eda raica ena Cakacaka rauta na 41 ki na 44 AD/ACE [Cakacaka 12:2] ena vuku ni vakabauti Jisu; ai sevu ni mate [martyre]. Sa rawa meda vakadeitaki ni a vola ko Jemesa na taci Jisu, [I Koronica 15: 7] kai liuliu ni lotu mai Jerusalemi, ka volai ena 49 AD/ACE ni bera na Bose mai Jerusalemi 50 AD. Ko Jemesa e vakabibitaka ena nona dusia na mataqali lotu vakarairai ga ka duatani mai na lotu dina ena vakabauta, ka cakacakataki [2:18]. Ogo nai vakaraitaki ni dua nai vola e volai raraba vei ira na tamata lotu ka sega ni volai ena dua nai vavakoso me vakataka nai vola nei Paula. Sa vaka e dua nai vola [book] ka sega ni dua nai vola [letter] ka vakabibitaka nai vakasala me muri, ko ya me cakacakataki; me vaka ni*

vakabauta e cakacakataki. *Nai vakasala sa matata ka coka sara ga na ka e gadrevi: 1. Ni ko dravudravua, kua ni yalolailai; 2. Kua ni soro koso ni sa vakatovolei nomu vakabauta; 3. Kua ni dau cudru vakatotolo, vosota ga; 4. Kua ni lomani ira se kauwaitaki ira ga vakalevu na vutuniyau ka beci ira na dravudravua; 5. Vakayacora na ka vinaka vei ira na tamata kecega; 6. Qarauna na yamemu, kua ni vakasabaliataka, qarauna talega nomu gagadre, vakatulewa vinaka kina; 7. Vakarorogo vua na Kalou ka vakararavi kina, ka vakayagataka nona vuku; 8. Qarauni iko se tarovi iko mai vei Vunica; 9. Kua ni dau tukutukuni iko; 10. Ni ko vutuniyau, lomani ira na dravudravua; 11. Mo dauvosota na veika dredre, mo dau loloma ka dau nanumi ira na tamata ni Kalou era vakaloloma. 12. Soqoni ira na qase ni lotu, vakayaloqaqataki ira na vakaloloma, lumuti ira na tauvimate ena waiwai ka masulaki ira ena yaca ni Turaga ko Jisu me vaka nodrai valavala na parofita.*

Jemesa 1:17-27 [wilika kece 1:1-27]: **I.** *Na wase 1: Tikina 1-Tukuni koya ko Jemesa kei nai vola oqo ki Isireli, yavusa 12; Tikina 2-8:E uasivi me tiko na vuku yalomatua [wisdom more than intellect] me vakatulewataka ka vukea na veivakatovolei ni bula ena veisiga; 9-11: Na bula vata ni tamata dravudravua kei na vutuniyau me kune kina na veidokai, ka me kua na veivakaduiduitaki; 12-18: Eda na temaki ena vuku ni noda vakabauta, kua ga nida beitaka na Kalou nida sa rawai, ia meda ravita na Kalou, ko koya ena vakavoui keda ena veigauna kecega; 19-27: Sa bibi noda rogoca nai Tukutuku Vinaka ka vakabauta ka na laurai ena noda vosa [yameda] noda bula me vaka na bula ni Turaga ko Jisu. II. Meda dikeva vakamatalalai: Sa maravu mai na nodra vakararawataki ka vakamatei na tamata lotu ena vuku ni nodra vakabauti Jisu, sa dua tale na meca vou ni lotu, koya na meca ni kena vakabibitaki ga na vakabauta ka lailai na kena qaravi nai tavi se me cakacakataki na bula me kua kina na dravudravua vakayago kei na via kana. Nai VT sa dau vakatauvatataka na ka vinaka me ‘rarama’, kei na ka ca me ‘butobuto’ [raica Same 27:1; Aisea 60: 19-22; Joni 1:1-14]. Ko ira sa lotu, sai ‘sevu ni ka sa bulia ko Koya’ [18] ko ya ko ira nai matai ni vavakoso lotu se *ko ira nai vavakoso lewe ni soro* [VTV, vakadewa nei Jone Oniti, Vakatakila 1:4]. Ko ira oqo era sa vakavuna na veivakalougatataki ka kauta mai na rarama vei ira nai vavakoso vou. Era sa vakataki Jisu ga, ni sai Koya nai Sevuni Matai vei keda kecega. III. Nai vakasala bibi ko ya: 1. Me kua ni totolo na vosa se cudru, ia me levu cake na*

gauna ni vakarorogo kei na vosota. Na cudru vakalialia, ko ya na cudru ni ko nanumi iko ga, sa duidui mai na cudru ka vakaraitaka na dina kei na dodonu... ko ya na ‘cudru vinaka.’ Ko ya, mo gu mo tarova na cudru, se cudru vakaberabera [slow to anger] vosa vakalailai ka vakarorogo vakalevu cake [18]. *Nai vakarau ni bula vinaka ogo ka me laurai ena: bula ni veiliutaki, bula vakavuvale, bula vakaveiwatini, bula vakaveiwekani se vakaisoqosoqo se vakaveitokani: Vosa malua se waraka na gauna e dodonu mo vosa kina [slow to speak], berabera nomu cudru [slow to anger] ka totolo nomu vakarorogo [quick to listen];* 2. Me da biuta laivi na bula e vakasucuma na veika dukadukali se vakavuna na ca. Meda taurivaka ga na kena veibasai: ciqoma ga ena yalo malua se yalo malumalumu nai Tukutuku Vinaka ni Veivakabulai. Ogo ga sa soli vei keda, na Veivakabulai i Karisito, ko ya na ‘vosa sa tei e lomada’, ia meda ciqoma ga ka ni sa vakabulai keda [21]; 3. Sa bibi na noda rogoca na vosa, ia sa ka bibi sara meda yakayacora se cakacakataka ...sa yaga na vuli VT, ia ena vakaraitaki na kena yaga me laurai se vakavutukanataki ena noda bula yadua, na bula veisau me kune enai vavakoso lotu na veisau se veivakavoui ni bula [22-23]; 4. Sa bibi na muria nai vakaro sei vakavuvuli, sa sega nida vakasaurarataki se da vesuki kina meda muria, ia na galala ga ena Nona veivakabulai na Karisito ka sa vukei keda meda muria ka vakayacora nai vakaro sei vakavuvuli ena yalogalala [24-25]. 5. Nai vakaro me baleta na yame [sereki vinaka ena wase 3] sa ka bibi, ko ya me kua na yameyame ni sa vakavuna na leqa, ia me uli vakavinaka me kua ni vakavuna na ca [26]; 6. Tikina 27: nai vakarau ni bula va-Karisito sa duidui mai nai vakarau ni bula vakavuravura, ko ya, na nanumi keda ga vakataki keda, ka vakayagataka ga vei keda na nodai yau. Na bula Vakarisito se na lotu dina vaKarisito sai ko ya na bula ni veiwasei kei na veilomani ka okati kina na noda vukei ira na luveniyali, na yada, dravudravua kei na vakaloloma [rai e cake na tikina 9-11, Aisea 1:17, 23]. Sai koya ko ya na bula vaKarisito vakabauta ka cakacakataka...e dua na ulutaga e yaga me veitalanoataki. Na vosa se nai vakamacala me cakacakataka sara, se ‘Vosa, Tara’!

D. Ai Vakamacala lekaleka me baleta nai vola se Kosipeli nei Marika: O cei ko Marika? E tolu na yacana: Marika [Marcus] na yacana vakaLatini [Roma], Joni se Jone [Johannan- God has shown grace-Sa vakaraitaka na Kalou nona loloma savu], na yacana vakaIperiu kei Kolobodoluse [Colobodactoluse -stubby fingers-qaqalo lelevu ka lekaleka] na yacana vaKirisiki. Na yaca Jone Marika e yaca vakayagataki vakalevu [common names] ka so na gauna e nai VT e vakayagataki ga e dua na yaca, Jone se Marika, ena yaga me vakuri tale na yacana baleta ga ni vica tiko na Joni se Marika se Joni Marika enai VT kei na i tukutuku ni lotu taumada. Ko ira na DauniVT e duidui na nodra i vakamacala me baleta na yaca Jone Marika. Baleta ni dau kacivi ena yacana vakaRoma Marika, e rairai e dua e toka vinaka. Eda kila ga ni dua na

vale levu nei tinana ko Meri e Jerusalemi era dau soqo kina ko Jisu kei na nona tisaipeli kei ira na vakabauta. [Na cauravou a tomani Jisu kei iratou na tisaipeli ki Kecisemani [Marka 14:51,52] e dreti laivi vua nai tutuvi ka ni luvaiwale tu...e rairai e dua ga e yadra cecekala mai me tiko ga ena gauna ni masumasu ka rogoca tiko na masu nei Jisu niratou a moce na tisaipeli, e rairai eratou lako mai nona vale ko Jisu kei na nona tisaipeli]. Ko ira na lewe 120 era a tiko ena dua na vale levu, na vale a ceguvi iratou kina ko Jisu ena Yalo Tabu [Joni 20], se e a sovaraki kina na Yalo Tabu [Cakacaka 2:1ff]; na vale ni soqo ni sa tucake tale mai na mate ka rairai kina ko Jisu. Sa rairai o koya ga na vale oqo nei Meri kei Jone Kolobodoluse Marika. A vola ko Joni Marika [Cakacaka 12:12, 13:13] nai tokani nei Panapasa kei Paula. Dina ga ni rau a veileti kina ko Panapasa kei Paula, e muri sai tokani nei Paula, ni a vesu tu mai Roma [Kolosa 4:10; Filimoni 24; 2 Timoci 4:11]. A volai mai Roma ena loma ni 55-65 AD/ACE kai matai ni Kosipeli a volai. Sa macala ni a tu eso nai tukutuku volai enai vavakoso lotu ka ra vakayagataka me dauwiliki ena gauna ni soKalou'. Nai vurevure oqo e vakayagataka ko Marika kei iratou na vo ni Kosipeli ka dauvakatokai me 'Vurevure Q' vei ira na Daunivola Tabu. E muri ga sa nanumi ni a kauta mai vei Pita e vuqa nonai tukutuku [I Pita 5:13]. Dua tale na kenai vakamacala: baleta ni a volai mai Roma, e nanumi ni yu ni tukutuku nei Marika ko Pita, nai tokani ka tisaipeli nei Jisu. E a nanumi taumada me vakatokai ga me Kosipeli nei Pita. E vica nai tukutuku me baleti Pita, vakauasivi nona malumalumu, me vaka na 'Lako tani ki dakuqu, Setani...' [8:33]. Ko iratou na vo ni Kosipeli eratou tautauri mai vei Marika, ia ko Marika e levu taudua na caka mana nei Jisu e vola. Ko Maciu e vola na bibi ni nona vakatutusa ko Pita, Maciu 16 me baleta ni ko Jisu na Karisito, na Luve ni Kalou. Sa okati eke na vakasama e rogo mai vei Jisu ka tu kina ko Pita: 'ena dela ni vatu oqo au na tara kina nai soqosoqo lewe ni lotu.' Ko Jisu e dusi koya ga se dusi Pita? [E duidui na vakadewa ni tikina oqo mai na Lotu Katolika vakaRoma kei keda na veimatalotu eso [Protestant churches]. O Pita e a sota ga kei Jisu mai na nona veipapitaisotaki ko Joni; a papitaiso talega kina ko Pita. Mai na Joritani ga e tekivu kina na Kosipeli nei Marika, na vanua ga ka tekivu kina ko Pita. E sega enai vola nei Marika na i tutuktuku ni sucu nei Jisu se na nona gauna ni gone, ia sa tekivu sara ena nona tukuna na Matanitu ni Kalou ka laki tini ena kauveilatai. Nai tinitini ni vola ena wase 16 e veiletitaki vakalevu, e tolu na kena nanuma: 1. Yala ga ena 16:1-8 ena dua nai yativosa ka sega ni vakaoti baleta ni tini ga ena 'afraid of...' rerevaka..'sa qai tini vinaka e muri vei ira eso me vaka e volai 'niratou sa rere'. 2. Vakuri ena 16:9-20 ka sa matata vinaka ni kau mai na veivakasama oqo e muri sara me taucoko kina na vakasama me vaka na vo ni Kosipeli, ko ya me tini ena tucake tale, na qaqa ni sa rairai veiratou na tisaipeli, na nona kaucake ki lomalagi, na yalataki ni nona na lesu tale mai kei na nodratou talai me tukuna nai Tukutuku Vinaka ni veivakabulai. 3. Ka tolu ni otioi e vakuria ga na tikina e 8, ena 9 kei na 10 me vaka oqo: 'Eratou sa lako yani vakatotolo na marama ka tukutuku vei Pita kei iratou nonai tokani na vuku ni veika sa yaco. Sa oti koya, sa talai iratou na nona tisaipeli ko Jisu ki na tokalau kei na ra me tukuna nai tukutuku tawa mudu ka savasava mera rogoca na tamata ka vakabulai kina ka tawa mudu'. Baleta ni vakaoqo na kenai tinitini, eso na vakavakatu e lako mai: 1. Ni sega ni vinakata ko Pita me dusi ni taleitaki koya taudua ga ko Jisu [favour] ka tukuni na veika baleti koya me vaka ni a rairai taudua ga vua ko Jisu [IKoronica 15], e a dresuka laivi. 2. E so na daunivola Tabu era nanuma ni a rairai a kama ena kama levu mai Roma ena gauna nei Niro nai tinitini vola oqo wase 16:9 ka lako yani, e muri ga sa qai vakacurumi na kenai tinitini e rua e cake. Oqori e so ga na vakasama ena veigauna. Eda sa vakadeitaka ga ni ko iratou na vo ni Kosipeli eratou tautauri mai vei Marika, ia ko Marika e levu taudua na caka mana nei Jisu e vola. E sega ni vakabibitaka ko Marika nai vakamacala se nai vakavuvuli nei Jisu, ia sa levu ga nona vakabibitaka na cakacaka ni veivakabulai nei Jisu. Nai naki levu ga ni Kosipeli nei Marika me tukuna se ko cei oqo ko Jisu, bibi na nona cakacaka ka vica ga na nonai vakavuvuli me vaka eda raica ena wase 13. Ko Jisu a lako mai me veivakabulai ka solia nona bula ena vukuda na lewe vuqa [10:45].

Marika: 7: 1-8, 14-15, 21-23 [wilika 7:1-23]: Meda raica mada e vica na vakasama bibi meda kila: I. Na Lawa sa solia na Kalou kei na Lawa sa bulia na tamata. Na Vunau e Tini kei nai vola e lima [Penitatuki-Pentateuch] sa tu kina nai vakaro sa solia na Kalou vei Mosese. Ni bera vakalailai na gauna nei Jisu, era tubu mai na Farisi, vakabibi na Vunivola [Scribes] ka ra vakacuruma e vuqa na lawa lalai me taqomaki kina na lawa levu. E muri mai enai ka tolu ni yabakidrau [300AD/ACE] sa qai biu vakaivola na veilawa lalai oqo ka vakatokai e daidai me 'Mishnah'. Dina ga ni sa bera ni volai vakaivola ena gauna nei Jisu, sa vakayagataki tiko [Oral tradition], ia sa saqata ko Jisu na veilawa lalai oqo. Eke sa baleta nai vakarau vakalotu ni vuluvulu ni bera na kana se gauna ni kana. Sa sega ni saqata ko Jisu nai vakarau ni tiko bulabula ni vuluvulu, me savasava na liga ni bera na kana, ia nai vakarau ni vuluvulu vakalotu ka dau vakayacori. E ra guraka sara na Jiu na vakamuraia vakamatailalai na veilawa curu vou oqo. II. Dua tale na nodra vakayagataka na "Koripani" [corban, vakaIperiu 'kawr-buh n'] na kenai balebale ni sa 'vakatabui me Nona ga na Kalou'. Dina ga ni kaya ko Mosese "Mo vakarokoroko vei rau na tamamu kei na tinamu..." sa rawa mo kua ni vakayacora na vunau oqo, mo kaya ga "Sa Koripani" sa soli Vua na Kalou na ka e dodonu me Nona na nomui tubutubu. Sa kenai balebale ko ya ni sa dodonu ena rai vou ni vakadewa ni lawa ko ya, ka ko sa sega ni talaidredre ki nai Vunau e

Tini. Sa raica ko Jisu ni sa cala sara nai vakavakadewa ko ya, ka ni sa volitaki kina nai vakarau tudei ka vakatura na Kalou vei Mosese. Sa tu ga na ka me nodrau nai tubutubu, ka tu ga na ka me Nona na Kalou, sa cala kina me kaya e dua “Sa Koripani”. Wilika talega na Maciu27:6. III. Vei Jisu na ka e vakadukadukalitaka na tamata na veika e lako mai na loma ni tamata ki tautuba [nanuma ca, vosavosaca, dauyalewa, daudara, daulaba, daubutako, daukocokoco, etc.]. Raica na tikina 21-22 kei na 23 na veika sa vakalega na tamata sa lako mai loma ki tuba. IV. Sa sega ni vakadukadukalitaka na tamata na veika sa lako yani se curu yani e loma ni tamata. E na vosa oqo sa sega ni duavata ko Jisu kei na lawa ni kakana ena Vunau ni Soro 11. Sa kenai balebale ko ya ni sega ni ka bibi na nomu tabu ni kania na vuaka, se ika sega ni vakavarina se qari, ura, me vaka ni damudamu. Sa rawa ni da kania oqori ka ni lako mai tuba ki loma ka curu lesu yani ki tuba me benu. Sa bibi na nomu vakatulewataka na veikakana mo kania: me maroroi na bula, sa rairai vinaka ga mo kana ika ga ka kua na lewe ni manumanu, se kana draunikau ga [vegetarian] se kana ga vakarauta. Sa levu na levulevu sivia, sa lailai na vakaukauwayago! Sa rawa talega meda kaya ni da kania vakasivia e dua na kakana, se gunuva vakasivia e dua na mataqali wai [yaqona ni vavalagi se yaqona ni Viti], ena vakacacana na bula. Ko Paula talega sa dusia ke vakacala e dua na wekana na nona kana lewe ni manumanu, e na sega ni kania me yacova na mate [IKoronica 8:13]. Oqo e dua na ulutaga vinaka me veitalanoataki kei ira era sega ni kania na veikakana oqo.

3. Na sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods] mo rai kina; na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toga na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Cava/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na “a” “b” “c” lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni oqo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna oqo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioi mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa oqo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc. se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara koya.

VEIKAUWAITAKI A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu?

E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?>

Jovili kei Lisa Meo